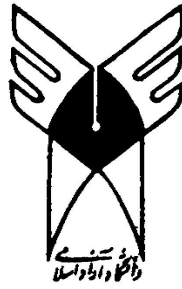

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه ادیان و عرفان

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش ادیان و عرفان

عنوان :
بررسی مقامات عرفانی امام علی (ع)

استاد راهنما :
دکتر سیدمحمد بنی هاشمی

استاد مشاور :
دکتر خسرو ظفرنوایی

پژوهشگر :
محمد زهدی

پاییز ۱۳۹۰

تقديم به:

حضرت علي(ع) که دیده‌اي بيدار جهان آفرینش، چشمان بيناي حقيقت، چراغ روشني بخش تاریکي‌ها، وسیله‌ی نجات امت‌ها، نشانه روشن دین و مرکز ثقل فضیلت و برتری می‌باشند، درود بر آن امام همام، درودي که با فضل و بزرگواري آن حضرت برابرې کند.

تقديم به:

آخرین ذخیره عالم امکان حضرت مهدي موعود(عج) که دل‌هاي مشتاقان در انتظار مقدم او می‌تپد و خورشید وجودش روشنگر عالم وجود است، و دریاي وجودش روح‌بخش هر موجود، شیفتگان‌ش همواره از هجر روي او دیده، تر می‌سازند که این ستاره تابان از پس پرده غیبت به درآید و خاک مقدمش توتیاي دیده‌اي دلدادگان عاشق شود.

تقديم به :

پدرم که درس تلاش و ایثار را از نقش چهره‌اش دریافتم. همان کسی که چون کوهي استوار، تکیه‌گاه زندگی است و هرچه دارم زین همت اوست.

تقديم به :

مادرم که الفبای مهر و عاطفه را در نگاهش آموختم. همان کسی که حرف به حرف محبت را برایم معنا کرد.

امید است سپاسگزار آن همه محبت آنان باشم. از خداوند متعال سعادت، توفیق، نیک انجامی و عاقبت به خیری آنان را آرزومندم.

تشکر و قدردانی:

سپاس به درگاه ایزد منان که به لطف و رحمت خود به مخلوقاتش قدرت اندیشه و تفحص بخشید و راه ترقی و پیشرفت را فراسوی آنان گشود و با اعطای برکات خود توفیق چیدن خوشه‌ای از خرمن علم را به اینجانب عطا فرمود.

خدای سبحان را شاکرم که نعمت بیکران بررسی مقامات عرفانی مولایم حضرت علی(ع) را به من ارزانی داشت. زیرا حقیر را جرأت نبود، که قلم به دست گیرم و در باب مقامات عرفانی آن حضرت، چیزی بنویسم.

لیکن چون آن امام همام، معدن کرم و فتوت است، رجاء واثق آن است که بر من ببخشد.

امید است این پژوهش مورد توجه و قبول ذات احدیت، حضرت حق جل جلاله قرار گیرد و به یمن رحمانیت و رحیمیتش وسیله غفران و نوری برای حشر و برزخ بوده و مورد عنایت ولی خدا، امیرمومنان علی(ع) قرار گیرد و در قیامت شفیع ما گردد.

از استاد راهنمایم جناب آقای دکتر بنی هاشمی و استاد مشاورم جناب آقای دکتر ظفر نوایی که در نگارش این پایان نامه نهایت توجه و عنایت خویش را مبذول داشتند، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نمایم.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب محمد زهدی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۷۰۸۴۹۰۴۹۰۰ در رشته ادیان و عرفان که در تاریخ ۹۰/۹/۳۰ از پایان نامه خود تحت عنوان: بررسی مقامات عرفانی امام علی(ع) با کسب نمره ۱۷ و درجه عالی دفاع نموده‌ام بدینوسیله متعهد می‌شوم:

- ۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده‌ام.
- ۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوط را اخذ نمایم.
- ۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی‌ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: محمد زهدی

تاریخ و امضاء: ۹۰/۱۱/۱۱

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۰/۹/۳۰ دانشجوی کارشناسی ارشد آقای محمد زهدی از
پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۷/۱ بحروف **نصفه** و با درجه **عالی**
مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات طرح

- ۱-۱- بیان مسئله ۲
- ۲-۱- هدف‌های تحقیق ۳
- ۳-۱- اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن ۳
- ۴-۱- سوالات و فرضیه‌های تحقیق ۴
- ۵-۱- مدل تحقیق ۴
- ۶-۱- تعاریف عملیاتی متغیرها و واژه‌های کلیدی ۴
- ۷-۱- روش تحقیق ۴
- ۸-۱- قلمرو تحقیق ۵
- ۹-۱- محدودیت‌ها و مشکلات تحقیق ۵

فصل دوم: عرفان علوی

- مقدمه ۷
- ۱-۲- ولادت حضرت علی(ع) ۸
- ۲-۲- نیایش و دعا‌های عرفانی امیرالمومنین(ع) ۱۰
- ۳-۲- فضائل امیرالمومنین(ع) از زبان خود و پیامبر اکرم(ص) ۱۱
- ۴-۲- امیرالمومنین(ع) از منظر رجالات علمی مسلمانان و غیرمسلمانان ۱۸
- ۵-۲- معجزات حضرت علی(ع) ۲۰
- ۶-۲- عارف کیست و عرفان چیست ۲۵
- ۷-۲- صفات عارف و عرفان واقعی در کلام حضرت علی(ع) ۲۷

- ۲۸ ۸-۲- علی (ع) امام العارفین
- ۲۹ ۹-۲- شاخصه‌های مهم در عرفان امام علی (ع)
- ۳۵ ۱۰-۲- وصیت‌های امیرالمومنین (ع)
- ۳۷ ۱۱-۲- شهادت حضرت علی (ع)

فصل سوم: ابواب و اصول

- ۴۱ ۱-۳- بخش اول: توحید
- ۴۱ ۱-۱-۳- معنای لغوی توحید
- ۴۲ ۲-۱-۳- معنا و اقسام توحید
- ۴۵ ۳-۱-۳- توحید از دیدگاه قرآن
- ۴۵ ۴-۱-۳- توحید از دیدگاه امیرالمومنین (ع)
- ۴۹ ۵-۱-۳- توحید از دیدگاه عارفان
- ۵۱ ۲-۳- بخش دوم: خوف
- ۵۱ ۱-۲-۳- معنای لغوی خوف
- ۵۲ ۲-۲-۳- خوف چیست
- ۵۳ ۳-۲-۳- خوف و انواع آن در قرآن کریم
- ۵۵ ۴-۲-۳- خوف در نهج البلاغه
- ۵۵ ۵-۲-۳- خوف از نگاه عارفان
- ۵۷ ۳-۳- بخش سوم: خشوع
- ۵۷ ۱-۳-۳- معنای لغوی خشوع
- ۵۸ ۲-۳-۳- درجات خشوع
- ۵۹ ۳-۳-۳- خشوع در سخنان امیرمؤمنان علی (ع)
- ۶۰ ۴-۳-۳- خشوع در نگاه عارفان
- ۶۱ ۴-۳- بخش چهارم: ریاضت
- ۶۱ ۱-۴-۳- معنای لغوی ریاضت
- ۶۱ ۲-۴-۳- ریاضت چیست
- ۶۲ ۳-۴-۳- درجات ریاضت

۶۳ ۴-۴-۳- ریاضت در بیانات امام علی(ع)
۶۶ ۵-۴-۳- ریاضت عارفان
۶۷ ۵-۳- بخش پنجم: زهد
۶۷ ۱-۵-۳- معنای زهد
۶۸ ۲-۵-۳- زهد در قرآن کریم و اسلام
۷۰ ۳-۵-۳- زهد و زاهدان از دیدگاه امیرالمومنین(ع)
۷۳ ۴-۵-۳- اقسام زهد
۷۴ ۵-۵-۳- زهد از نظر عارفان
۷۵ ۶-۳- بخش ششم: یقین
۷۵ ۱-۶-۳- یقین چیست
۷۶ ۲-۶-۳- یقین در قرآن کریم
۷۷ ۳-۶-۳- یقین در نهج البلاغه
۷۷ ۴-۶-۳- یقین از نظر عارفان
۷۸ ۵-۶-۳- یقین واقعی
۷۹ ۷-۳- بخش هفتم: ذکر
۷۹ ۱-۷-۳- ذکر چیست
۸۲ ۲-۷-۳- ذکر در نهج البلاغه و سخنان امام علی(ع)
۸۳ ۳-۷-۳- ذکر در نگاه عارفان
۸۴ ۸-۳- بخش هشتم: فقر
۸۴ ۱-۸-۳- فقر و فقیر
۸۵ ۲-۸-۳- وارستگی خداوند از ساحت فقر
۸۶ ۳-۸-۳- فقر از دیدگاه امیرالمومنین(ع)
۸۸ ۴-۸-۳- فقر عارفان
۸۹ ۵-۸-۳- هدف حضرت علی(ع) از زدودن فقر در جامعه
۹۱ ۹-۳- بخش نهم: توکل
۹۱ ۱-۹-۳- توکل در لغت

۹۲ ۲-۹-۳- توکل در قرآن کریم
۹۳ ۳-۹-۳- توکل در نهج البلاغه و سخنان امیرالمومنین(ع)
۹۵ ۴-۹-۳- توکل در رزق و روزي
۹۷ ۵-۹-۳- مواضع توکل
۹۹ ۶-۹-۳- توکل در نگاه عارفان
۱۰۱ ۱۰-۳- بخش دهم: تسلیم
۱۰۱ ۱-۱۰-۳- تسلیم در لغت
۱۰۲ ۲-۱۰-۳- تسلیم در قرآن کریم و سخنان امیرالمومنین(ع)
۱۰۴ ۳-۱۰-۳- مراتب تسلیم
۱۰۴ ۴-۱۰-۳- تسلیم از منظر عارفان
	فصل چهارم: اخلاق و نهایات
۱۰۷ ۱-۴- بخش اول: معرفت
۱۰۷ ۱-۱-۴- معرفت در لغت
۱۰۸ ۲-۱-۴- معرفت در نهج البلاغه و سخنان امام علي(ع)
۱۰۹ ۳-۱-۴- اقسام معرفت و معرفت عارفان
۱۱۲ ۲-۴- بخش دوم: محبت
۱۱۲ ۱-۲-۴- معنای لغوی محبت
۱۱۳ ۲-۲-۴- محبت در قرآن کریم
۱۱۴ ۳-۲-۴- محبت به خداوند در سخنان امیرالمومنین(ع)
۱۱۵ ۴-۲-۴- محبت در عرفان
۱۱۸ ۳-۴- بخش سوم: علم
۱۱۸ ۱-۳-۴- علم در قرآن کریم و احادیث پیامبر اکرم(ص) و سخنان حضرت علي(ع)
۱۲۵ ۲-۳-۴- شخصیت علمی امیرالمومنین(ع)
۱۲۵ ۳-۳-۴- امام علي(ع) جامع علوم گوناگون اسلامی
۱۲۹ ۴-۳-۴- کمک‌های علمی حضرت علي(ع) به خلفاء ثلاثه
۱۳۱ ۴-۴- بخش چهارم: شوق

- ۱۳۱ ۱-۴-۴ شوق در لغت
- ۱۳۲ ۲-۴-۴ شوق در نهج البلاغه و سخنان آن حضرت
- ۱۳۳ ۳-۴-۴ شوق از منظر عارفان
- ۱۳۵ **۵-۴-۵ بخش پنجم: اخلاص**
- ۱۳۵ ۱-۵-۴ اخلاص در لغت
- ۱۳۶ ۲-۵-۴ تعریف اخلاص و حقیقت آن
- ۱۳۸ ۳-۵-۴ اخلاص در آیات قرآن
- ۱۳۹ ۴-۵-۴ اخلاص در نهج البلاغه
- ۱۴۰ ۵-۵-۴ اخلاص در نگاه عارفان
- ۱۴۱ **۶-۴-۶ بخش ششم: ایثار**
- ۱۴۱ ۱-۶-۴ ایثار چیست
- ۲-۶-۴ آیات نازل شده در شأن ایثار امیرالمومنین(ع) و سخنان آن حضرت در خصوص ایثار
- ۱۴۲..
- ۱۴۷ ۳-۶-۴ ایثار عارفان و درجات آن
- ۱۴۸ **۷-۴-۷ بخش هفتم: احسان**
- ۱۴۸ ۱-۷-۴ احسان در لغت
- ۱۴۹ ۲-۷-۴ احسان و مهربانی در سیره امام علی(ع)
- ۱۵۳ ۳-۷-۴ احسان در نگاه عارفان
- ۱۵۴ **۸-۴-۸ بخش هشتم: صبر**
- ۱۵۴ ۱-۸-۴ صبر در لغت
- ۱۵۵ ۲-۸-۴ صبر چیست
- ۱۵۶ ۳-۸-۴ اقسام صبر
- ۱۵۹ ۴-۸-۴ صبر امیرالمومنین(ع) بر مصائب پس از رحلت رسول اکرم(ص)
- ۱۶۴ ۵-۸-۴ صبر در قرآن کریم و نهج البلاغه
- ۱۶۶ ۶-۸-۴ صبر عارفان

۱۶۷	۹-۴- بخش نهم: رضا
۱۶۷	۱-۹-۴- رضا در لغت
۱۶۸	۲-۹-۴- رضا در قرآن کریم و احادیث و فواید آن
۱۷۱	۳-۹-۴- رضا در نهج البلاغه
۱۷۲	۴-۹-۴- رضا از دیدگاه عارفان
۱۷۳	۱۰-۴- بخش دهم: شکر
۱۷۳	۱-۱۰-۴- تعریف شکر
۱۷۴	۲-۱۰-۴- شکر در آیات قرآن کریم
۱۷۶	۳-۱۰-۴- سخنان امام علی(ع) در خصوص شکر
۱۷۷	۴-۱۰-۴- اقسام شکر و شکر عارفان
۱۸۰	۵-۱۰-۴- فضیلت شکر

فصل پنجم

۱۸۳	نتیجه‌گیری
۱۸۷	فهرست منابع
۱۹۷	چکیده انگلیسی

چکیده

عرفان در نظر امیرالمومنین (ع) هدفی جز تعالی روح توحیدی افراد ندارد. آن حضرت اساس و شالوده‌ی دین را، معرفت خداوند و کمال شناخت حضرت حق را، تصدیق و توحید الهی می‌داند، که باعث اخلاص انسان در تمامی مراحل زندگی و انجام همه‌ی امور می‌شود. بنابراین برای رسیدن به اخلاص باید فرد عارف ابتدا ایمان خود را کامل نماید تا به بینش توحیدی برسد و برای هیچ کس یا هیچ چیز در مقابل خداوند، ارزشی قائل نشود، بلکه تنها به سوی معبود و محبوب حقیقی حرکت نماید. در باب عرفان حضرت علی (ع) می‌توان گفت، آن حضرت اساساً رابطه‌ای عاشقانه و توأم با حب و شوق نسبت به خداوند داشته است. امام علی (ع) چنانکه در فرازهای ادعیه ایشان آشکار است، در جملات متعدد و در غالب الفاظ و تعبیر گوناگون شیفتگی و حب قلبی خویش را نثار حق تعالی می‌کند. و تا آنجا پیش می‌رود که لهیب جانسوز آتش جهنم را نیز، مانع از حب و ابراز حب خود نسبت به خداوند نمی‌داند.

لازم بذکر است عرفان عالی‌ترین موهبتی است که آدمی می‌تواند به آن نائل شود. البته عرفانی که از قرآن، احادیث نبوی و سیره معصومین (ع) سرچمه گرفته باشد. به همین دلیل در این پایان نامه به بررسی مقامات عرفانی پیشوای عارفان حضرت علی (ع) بر مبنای آیات مبارک قرآن کریم، نهج البلاغه و سیره آن حضرت پرداخته شده و در فصل اول کلیات طرح بیان گردیده، در فصل دوم شاخصه‌های مهم در عرفان علوی مطرح شده، در فصل سوم ده مقام عرفانی و در فصل چهارم نیز ده مقام عرفانی دیگر، که در سیره آن حضرت نمود بیشتری داشته، انتخاب و به بررسی این مقامات پرداخته شده است. در فصل پنجم نیز نتیجه‌ای بررسی‌های صورت گرفته بیان می‌گردد، که نشان می‌دهد تنها راه نجات سالک حقیقی طریق عرفان، متشرع بودن به شریعت و تبعیت کامل از عرفان حضرت علی (ع) می‌باشد.

فصل اول

کلیات طرح

۱-۱- بیان مسئله

حیات حقیقی و زندگی ابدی و جان و دل آدمی در پرتو هدایت خورشید ولایت حاصل می‌شود، پس کنکاش در مقامات عرفانی حضرت علی(ع) نیازمند هیچ علت و انگیزه‌ای نیست، هرکس خواهان حیات دائمی است، باید به این ریسمان محکم الهی تمسک جوید و خود را به تعالیم عالی اهل بیت(ع) پیوند زند.

در قرآن کریم هم آیات بلندی در توحید و سایر صفات الهی وجود دارد، که گویای شکوه عرفان در این کتاب آسمانی است.

حضور الهی و وابستگی موجودات به او به صورت جذابی در این کتاب مقدس بیان شده، چنانکه نفس و خصوصیات آن و طریقه تزکیه و تهذیبش در این کتاب آسمانی به خوبی بیان گردیده است.

همچنین در دعاهایی که از پیامبر اکرم(ص) و ائمه اطهار(ع) مخصوصاً امام علی(ع) روایت شده، مفاهیم بلندی مشاهده می‌شود که معرف عرفان خالص و بی‌شائبه اسلامی است.

از آنجائیکه امروزه بازار عرفان در بسیاری از کشورها، همچنین در کشور ما داغ شده است و بسیاری از جوانان حقیقت جو به دلیل پایین بودن سطح آگاهی در این زمینه، دچار

دام‌های افراد سودجویی می‌شوند، که احساسات پاک آنان را با مقاصد شوم خود، به بازی گرفته‌اند و متأسفانه بیشتر فرق انحرافی، عرفان خود را به امام علی(ع) منسوب می‌دانند.

به همین دلیل در این تحقیق بیست مقام عرفانی که در سیره آن حضرت نمود بیشتری داشته، انتخاب و سعی گردیده آن مقامات را، براساس آیات مبارک قرآن کریم و احادیث مورد بررسی قرار دهیم.

۱-۲- هدف‌های تحقیق

هدف از نگارش این رساله کسب معرفت، شناخت و بررسی هرچه بیشتر در خصوص مقامات عرفانی حضرت علی(ع) می‌باشد، از آنجائیکه ائمه معصومین(ع) همگی محل معرفت الهی هستند، عرفان و معرفت الهی را باید، از درخانه این بزرگواران کسب نمود.

ضمناً رفع برخی شبهات در زمینه عرفان امام علی(ع) که گمراهان مطرح می‌کنند و شناساندن مقامات عرفانی آن حضرت به اهل تحقیق و پرسش، و آشنا نمودن معتقدین به مقام واقعی آن بزرگوار، در برابر طرفداران عقاید باطلی که راه افراط و تفریط پیش گرفته و جایگاه واقعی حضرت علی(ع) را نشناخته‌اند، رسالت بزرگی بر دوش شیعیان واقعی است.

۱-۳- اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن

از آنجائیکه همه فرق صوفیه چه شیعه و چه سنی (بجز فرقه نقشبندیه) شجره‌ی طریقت خود و سلسله خلافت خویشان را به مولای متقیان حضرت علی(ع) می‌رسانند و عقیده دارند که ولایت باطنی بعد از پیامبر اکرم(ص) به امام علی(ع) رسیده است، اما متأسفانه مقامات عرفانی خود آن حضرت کمتر مورد توجه عارفان قرار گرفته است.

لذا انگیزه اینجانب اینست، که این تحقیق مدخلی برای توجه بیشتر به مقامات عرفانی حضرت علی(ع) باشد، چون عرفان واقعی را در اسلام، فقط از راه و روش و سیره پیامبر اکرم(ص) و ائمه اطهار، مخصوصاً امام علی(ع) می‌توان دریافت کرد.

۱-۴- سوالات و فرضیه‌های تحقیق

در این رساله با عنوان هایی چون؛ توحید، ذکر، احسان، معرفت، تسلیم، خشوع، علم، خوف، یقین، محبت، ریاضت، صبر، شوق، توکل، زهد، اخلاص، رضا، ایثار، فقر و شکر که از مقامات عرفانی هستند، در گفتار و عمل حضرت علی(ع) پرداخته می‌شود.

۱-۵- مدل تحقیق

بدلیل کتابخانه‌ای، فاقد مدل تحقیق می‌باشد.

۱-۶- تعاریف عملیاتی متغیرها و واژه‌های کلیدی

عرفان امام علی(ع)، توحید، ذکر، احسان، معرفت، خشوع، علم، خوف، یقین، محبت، ریاضت، صبر، شوق، توکل، زهد، اخلاص، رضا، ایثار، فقر، شکر و ...

۱-۷- روش تحقیق

به شیوه‌ای کتابخانه‌ای بوده و از قرآن، نهج البلاغه و کتب مرجع در این زمینه استفاده خواهد شد.

۱-۸- قلمرو تحقیق

شرح احوال و مقامات و سیره عرفانی امام علی(ع) می‌باشد.

۱-۹- محدودیت‌ها و مشکلات تحقیق

پژوهشگر در تهیه و تنظیم مطالب و محتوای این پایان نامه با محدودیت‌های روبرو بوده، از آن جمله در دسترس نبودن کتب و منابع معتبر و مرتبط با موضوع پایان نامه، کمبود منابع فارسی و سهل الوصول نبودن آن، محتوای سنگین و پیچیده‌ای برخی منابع و نامفهوم بودن برخی اصطلاحات و واژگان آن و مستور ماندن مقامات عرفانی حضرت علی(ع) و اینکه شخصیت برجسته و متعالی ایشان، از زاویه‌ای عرفان مورد مطالعه کمتری قرار گرفته و مورد غفلت واقع شده است.

فصل دوم

عرفان علوي

مقدمه

معنای حقیقی عرفان، عبارت از شناخت و معرفت نسبت به خالق یکتا و اطاعت و بندگی او می‌باشد.

از آنجا که بندگی، اقتضای فرمانبرداری تام دارد و فرمانبرداری تام، چیزی جز عمل به موازین شریعت (اوامر و نواهی) نمی‌باشد؛ از این رو می‌توان گفت عرفان علوی کمال آدمی را در حرکت پیوسته به سوی بندگی محض خداوند در پرتو عمل به دستورات او می‌بیند.

به اعتقاد ما شیعیان، راه نقلی معتبر، منحصر در قرآن و روایات پیامبر اکرم (ص) می‌باشد. و شناخت راه تقرب به سوی خدای متعال در گرو مراجعه به کتاب و سنت است، لذا در مسیر دین و تعالی انسانی، هر راه دیگری را که، بپیمائیم به بن بست رسیده و یا به انحراف کشیده خواهیم شد.

مفاهیم عرفانی در فرهنگ قرآنی تبلوری خاص دارد. آیات این کتاب آسمانی گویای عمیق‌ترین عرفان نظری و عملی می‌باشد.

همچنین در دعاهایی که از رسول اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) روایت شده، مفاهیم بلندی مشاهده می‌شود که معرف عرفان خالص و بی‌شائبه اسلامی است. خطبه‌های نهج البلاغه نیز چه در عرفان نظری و چه در عرفان عملی تا حد اعجاز می‌درخشند.

بررسی سیره رسول خدا (ص) و امامان بزرگوار و همچنین تراجم احوال شخصیت‌های برجسته اصحاب و ارسته ایشان نشانگر الگوهای راستین عرفان اسلامی می‌باشد و در این میان امیرالمؤمنین (ع) مجسمه‌ی تمام نمایی عرفان واقعی می‌باشد.

عرفان امام علی (ع) عرفان گوشه‌نشینی و سستی و خمودی نیست. آن فخر عابدان و سرور عارفان، با سخنان نورانی و اندیشه‌های تابناک و کردارهای ربانی‌اش انسانهایی بزرگ همچون سلمان، ابوذر، مالک اشتر، عمار و اویس قرنی را تربیت نمود و آنان را تا مرتفع‌ترین قله‌های معرفت و عمل به مقصد رشد و کمال بالا برد، و از سوی دیگر در میدان کسب معاش به گونه‌ای بود که با دست مبارک خود زراعت

می‌نمود، و در کنار این همه مشغله، در هنگام شب پس از محاسبه نفس خود در پیشگاه خدای یگانه به مناجات پرداخته، از شوق قرب و بیم و هراس دوری از رحمتش، از خود بیخود می‌گشته است.

۲-۱- ولادت حضرت علی(ع)

بنابر نوشته‌ی مورخین ولادت حضرت علی(ع) در روز جمعه سیزدهم رجب سال سی‌ام عام الفیل (یعنی سی سال پس از داستان لشکرکشی ابرهه به شهر مکه برای خراب کردن خانه کعبه) به طرز عجیب و بی‌سابقه‌ای در درون خانه خدا بوقوع پیوست. و کسی نه پیش از آن حضرت و نه بعد از او در خانه‌ی کعبه و بیت اله الحرام به دنیا نیامد و این بزرگداشتی بود از جانب خدای تعالی و اکرامی بود که نسبت به مقام شامخ و با عظمتش عنایت فرمود. (شیخ مفید، ۱۳۸۷، ج ۱، ۳)

پدر آن حضرت، ابوطالب فرزند عبدالمطلب بن هاشم بن عبدمناف و مادرش هم فاطمه دختر اسد بن هاشم بن عبدمناف بود، بنابراین علی(ع) نخست هاشمی بود که از طرف پدر و مادر به هاشم می‌رسید. (کلینی، ۱۳۸۷، ج ۲، ۵۲۷)

ابوطالب پیش از ولادت علی(ع) دارای سه پسر دیگر به نام‌های طالب، عقیل و جعفر بود.

اما ولادت این کودک مانند ولادت سایر کودکان به سادگی و به طور عادی نبود، بلکه با تحولات عجیب و معنوی توأم بوده است.

مادر این طفل خداپرست بوده و با دین حنیف حضرت ابراهیم زندگی می‌کرده و پیوسته به درگاه خداوند مناجات کرده و تقاضا می‌نموده که وضع حمل این کودک را بر او آسان گرداند، زیرا از زمانی که به این طفل حامله بود خود را مستغرق در نور الهی می‌دید و گوئی از ملکوت اعلیٰ به وی الهام شده بود که این کودک با سایر موالید فرق بسیار دارد.

مادر حضرت علی(ع) می‌فرماید: من هنگام زایمان فرزندی علی(ع) داخل خانه‌ی خدا شدم و از میوه‌های بهشتی و بار و برگ آنها خوردم و چون خواستم بیرون آیم هاتقی ندا کرد، ای فاطمه نام او را علی بگذار که او علی است و خداوند عَلیّ الاعلیٰ می‌فرماید: من نام او را از نام خود گرفتم و به ادب خود تأدبش کردم و او را به علم